

Antik Yunan Tarihine Giriş: 19. Dersin Metni

13 Aralık 2007

1. Bölüm: Savaşla Sonuçlanma: Kerkyra ve Potidaia

Profesör Donald Kagan: Peloponessos Savaşı'nın patlak vermesini göz önüne alarak en son bahsedeceğimiz konu, Atina ve Kerkyra arasında yapılan anlaşmaydı ve Atinalıların alması gereken zor bir kararın önemi, – ki buna ne Kerkyralıların geleneksel saldırı ve savunma anlaşması önerisini kabul etmek diyebilirsiniz, ne de onu reddetmek –, Yunan tarihinde gördüğümüz türlerinden daha farklı bir anlaşma olmasından ziyade, amacının gerçekten de, askeri bir faaliyetten çok diplomatik bir hareket, diplomatik bir işaret olarak algılanması gereken saf bir ittifak olarak ele alınmasını öneririm. Eğer benim zihnimdeki Perikles imgesi gerçek Perikles ile örtüşüyorsa, kendisi sözcüklerden ziyade eylemler aracılığı ile diplomatik mesajlar gönderme hususunda son derece bilgiliydi ve aslında onun buradaki amacı, Kerkyralıların Korinthoslulardan olası bir yenilgi almalarından dolayı oluşabilecek kabul edilemez değişimlerden kaçınmaktı.

Aynı zamanda Perikles, Peloponessoslulara karşı olan ana savaş dâhilinde kavgayı önleyerek her şeyi havaya uçurmaktan da kaçınıyordu. Aslında bunu daha önceden doğrudan doğruya söylemiş miydim bilmiyorum, ama şimdi söyleyeyim. Sanırım öyle umuyordu, ki Korinthoslular Kerkyra'ya gemileriyle yaklaştıklarında, Atina gemilerinin Kerkyralılarla sıraya dizilmiş olduklarını görüp geri çekileceklerdi ve bu krizin çözümü savaş yapılmadan başka bir yol ile sağlanacaktı. Olaylar geliştikçe Perikles'in düşleri de yıkılmıştı. 433 yılının Eylül'ünde gerçekleşen Sybota Savaşında, – ki hatırladığınız üzere Atinalılar, bu savaşa, içlerinde bir deniz komutanına verilebilecek en zor emirleri alan Kimon'un oğlu Lakedaimonios'un başını çektiği 3 amiral ve 10 gemi göndermişlerdi.

Aldığı emirler, Korinthosluların kazanıp da adaya ayak basmaya yeltenecekleri olası o ana kadar orada kalmak, savaş başlasa bile yer almamak, olan Lakedaimonios ancak ve ancak o zaman Atina gemilerini savaşa sokabilirdi. Şimdi, özellikle hiç bir şeyin belli olmadığı, kendi etrafında hareket ettikleri yahut da denizin onların etrafında dönüp durduğu bir deniz savaşında, nasıl olur da on dakika ya da yarım saat sonra neler olabileceğini kestirebilirdiniz ki? Kesin tahmin olanaksız. Bu zor bir durum oluşturuyordu ve zannediyorum ki Perikles daha sonra pişmanlık yaratacak bir sorumluluğun olasılığını sezdi, ama yine de bunun için Lakedaimonios ve generallerini suçlayabileceğinin farkındaydı. Her neyse, Atinalıların gönderdikleri hususunda bütün bilmemiz gereken şey, aslında onların 400 kadirgalarının olduğudur.

Aslında Atinalılar, Korinthosluların savaşmaları durumunda onları deniz yüzeyinden silip atacaktır birkaç yüz kadirga gönderebilirlerdi. Neden bunu yapmadılar ki? Amacı açıkça Spartalıları, – Peloponessos ahalisinin önde gelenlerini –, böyle ezici bir zaferle kızdırmak ya da korkutmak değil, bunun yerine caydırma tekniğini uygulamaktı.

Şimdi, sadece 10 adet gemi gönderme kararı tartışılıyordu. Bu 10 tanesi gönderildikten sonra Atina saflarının içinden, özellikle Perikles'in olaya yaklaşımına katılmayan, daha çok gemi gönderilmesi gerektiğini savunan insanlar tarafından sorular yükselmeye başladı ve Perikles onların birkaç gemi daha göndermesine engel olamadı. Lakin oylama sonucu ancak 20 gemi daha gönderebildiler. Böylece Atina gemilerine ilk gidenler, bir kaç gün sonra gönderilmek üzere 20 gemiden oluşan bir takviye oluşturmaktaydı; bunu aklınızda tutun. Ve Thukydides'in de betimlediği savaş, ayrıntıları ile anlatacağım gibi gelişecekti.

Korinthoslular 120 ya da 110 kadar Kerkyralı kuvvetle ve 150'siyle orada bulunan 10 Atina gemisine saldırır, Korinthoslular kazanmaya başlar ve çok kritik bir anda Lakedaimonios Atina gemilerini savaşa sokar; aslında Perikles'in en çekindiği şey başına gelmektedir. Aslında Korinthoslular savaşı kazanabilirlerdi, adaya da ayak basabilirlerdi ve büyük olasılıkla Korinthos donanmasını egemenlikleri altına da alabilirlerdi. Eğer bunlar sert ve kesin bir şekilde Thukydides tarafından vurgulanmasaydı, durum Holywood filminden ibaret olsaydı, inanın bana, olanlara kesinlikle inanmazdınız. Yani anlayacağınız, tüm bunlar olurken Korinthos gemilerinin birinde, birisinin aniden arkasına dönmesi, yaklaşan gemileri görmesi ve sonra bunların Atinalıların gemileri olduğunu fark etmesi üzerine, o anda Korinthosluları bir panik alacaktı, çarpışmadan vazgeçip geriye çekileceklerdi.

Korinthosluları suçlayamazsınız. Yaklaşanların Atina gemileri olduklarını fark ettiklerinde çekinmek için geçerli bir nedenleri vardı. "Tanrım, belki de bize doğru gelen 200 gemi var!" ve bu yüzden döndüler, ama gelen sadece 20 gemiydi, ve iş işten geçmişti. Böylece Sybota Savaşı, size bahsettiğim bu savaş, bu şekilde son bulmuştur ve bu savaşla ilgili birçok şey havada kalmıştır. Korinthosluların cesareti kırılmamış, her zamankinden daha fazla savaşa devam etme arzusu ile dolmuşlardı. Diğer bir yandan, Kerkyralılar da boyun eğmiyorlardı, bu da bize savaşın çıkışındaki etkin nedenlerden birisini göstermektedir. 433 yılını 432'ye bağlayan kıştan sonra, önemli iki olay gelişmişti. Biz kesin olarak bu olayların hangi yılda geliştiğini ve hangisinin diğerinden önce olduğunu bilememekteyiz.

İlk olarak Potidaia'dan başlıyorum. Çoğu bilim adamının yaptığı gibi yapıyorum, ama hiçbirimizin birazdan size anlatacağım şeye inanmak için bir nedenimiz yok aslında. Potidaia şehri Khalkidikia Yarımadası'nın üstünde, Trakya'dan Ege'ye uzanan üç parmağın olduğu yerdir, ki bilirsiniz orada bir Korinthos kolonisi oluşturulmuştu ve sıradışı bir şekilde Korinthos tarafından hezimete uğramıştı. Anımsayın, koloniler ve onların ana şehirlerle olan çeşitli ilişkileri hakkında konuşuyorken, demiştim ki Potidaia'nın Korinthos ile fevkalade yakın ilişkileri vardı. Her yıl Korinthoslular, aslında Potidaialılar tarafından gönüllü olarak Potidaia şehrini yönetecek yargıçlar gönderirlerdi. Böylece çok özel bir Korinthos-Potidaia ilişkisi oluşmuştu. Bu olan bitenler yüzünden Atinalılar, "Olur da Potidaialılar Korinthoslu dostları ile birleşip isyan etmeyi planlarlarsa," diye, – haklı olarak –, korkuyorlardı.

Aslında, Potidaialılar böyle birşeyi zaten planlıyorlardı ve şanslarını artırmak için de, hatırladığınız üzere 465 yılında Thasosluların Spartalılara yaptığı gibi gizli görevler için Sparta'ya gitmişlerdi. “Eğer isyan edersek, Attika’yı saldıracak mısınız?” Tahminimce ki, onlar *ephoroslardı*, -- bu gizliydi ve Sparta meclisinde tartışılmazdı. İnanıyorum ki, *ephorosların çoğunluğu*, “Saldıracağız!” demişlerdi ve böylece Potidaialılar isyan çıkartarak ilerlemişlerdi. Atinalılar, isyan patlak vermeden önce, olayların böyle gelişeceği tahmin bir donanma göndermişlerdi bile. Hazırda başka nedenlerden dolayı Makedonia bölgesine giden bir donanma vardı, yol üstündeki konsey tarafından Potidaia'daki durmalar hakkında bilgilendirildiler, ki eminim Perikles'in bunda rolü büyüktü; Potidaialıların deniz kıyısında sahip oldukları savunma surlarını yıkmak için oraya vardıklarında, sorgusuz sualsiz, olasılıkla isyanı bastıracak olan Atinalıların ellerine düşeceklerdi.

Ama donanma ulaştığında Potidaialıları zaten isyanı başlatmış buldular, Potidaia'ya ulaşamıyorlardı; hemen arkalarından Atinalılar şehri kuşatmak için bir donanma, karadan da bağlantıları kapatmak için bir ordu göndermişlerdi. Artık Korinthos'un kolonisi Potidaia ile isyanı bastırmak için savaştaydılar. Korinthoslular duruma farklı, karmaşık bir yolla tepki verdiler. Bir takım, – sanırım sayıları 2000'i buluyordu –, Korinthoslu 2000 *hoplit* Potidaia'ya geldi ve şehrin Atinalılara karşı savunulmasına yardım etti. Thukydides onların özel olarak gönderildiğini belirtmektedir. Başka bir ifade ile, asıl belirtmek istediği, onların oraya özel olarak gönderilmiş Korinthoslu askerler olmadığı, onların aslında günümüz modern dünyasında da oynanan oyunlarda gördüklerimiz gibi olduğu yolundadır. Onlar sadece 1970'lerde Angola'ya gönderilen, para ödenerek sağlanan ve Castro'nun emri altındaki 40 000 gönüllü asker gibiydiler. Sanıyorum ki o noktada Potidaia'da bulunanlar da bu tarzda askerlerdi.

Peki Korinthoslular neden bu maskeli balonun içerisine girdiler? Çünkü biliyorlardı ki anlaşma altındaki Atinalıların imparatorlukları dahilinde her türlü isyanı bastırmaya hakları vardı, ama Korinthoslular bunun olmasını istemiyorlardı. Eğer resmen isyana yardım için kendi kuvvetlerini gönderselerdi, saldırı suçlusu olacaklardı, müttfeğinin kendi bölgesi içerisine karışarak antlaşmayı bozacaklardı ve bu da Korinthosluların derin bir şekilde, açıkça üstüne düştükleri şeye, – yani, Korinthosluların amaçlarına ulaşmaları için Spartalılar aracılığı ile Peloponessos bölgesini Atinalılara karşı savaşta kazanmaya –, gölge düşürecekti. Ve şimdi iki numaralı olaya gelelim.

2. Bölüm: Savaşa Doğru: Megara Dekreti

Atinalılar daha önce Sybota Savaşı'nda Korinthoslular ile savaşmışlardı ve şimdi de içi binlerce Korinthoslu askerle dolu bir şehir kuşatmasına bulaşmışlardı, üstelik hala kimse kimseye savaş ilanında bulunulmamıştı. Bütün bunlar teknik olarak barış ortamında oluyordu. Kıştan sonra gerçekleşen diğer önemli olay Megara şehri ile ilgili idi. Bunu hep duyuyorduk, özellikle de ilk Peloponessos Savaşından sonra. Burada olan şey, kışın

belli bir dönemde Atinalıların Megaralıların ticaret yapmasını, Pire limanını kullanmalarını, Atina *Agorasından* yararlanmalarını, hatta imparatorluğun herhangi bir limanını kullanmalarını yasaklayan bir yasayı meclisten geçirmeleri idi. Benim kişisel düşünceme göre, Megara ticaretini Atina imparatorluğunun her tarafında engelliyorlardı.

Ben böyle yapmazdım, çünkü eski bir Oxfordlu araştırmacı bu olayla ilgili bir kuram ortaya attı ve bu kuramda bunun bir ambargo olmadığını belirtti; ama gerçekte, bu sadece Megaralıları utandırmak ve dışlamak için atılmış bir adımdı. Kurallarına dayanarak size, 'Atina'daki *Agorayı* kullanamassınız,' dediği zaman bu *Agoranın* yönetim merkezinin kendisinde olduğu anlamına gelir. Bunun ticaretle bir ilişkisi yoktur. Sadece bunu belirtmek istedim, böylece adalet yerini buldu; henüz kimse bu teoriye inanmamıştı ve inanmaları gerektiğini de sanmıyorum. Bu bir ambargo ve onun arzusu, — 'Neden herşeyi Megara'ya karşı yapıyoruz?' Sanırım en iyi açıklama, Korinthosluların Kerkyralılara karşı 2 deniz savaşında karşı karşıya gelmiş olmalarıdır; 435'te Leukimne, 433'de Sybota'yı hatırlarsınız. Birincisinde bir takım Peloponessos müttefikleri, diğerlerinde başka müttefikler Korinthoslulara yardım etmişlerdi. Şimdi ise ikinci savaşta Korinthoslulara yardım eden müttefiklerin sayısı gözle görülür biçimde azalmıştı.

Benim düşüncem, Spartalılar müttefiklerinin bu mücadelenin dışında durmalarını sağladı, ki böylece kendileri de bir savaşa sürüklenmek istemediler. Ve sanıyorum ki bunun da kanıtı, — hatırladığınız üzere —, Kerkyralıların uzlaşma için Korinthosluları bir konferansa davet ettikleri zamandır. Spartalılar onlara konferansa kadar eşlik etti, ki bu da açıkça Spartalıların böyle bir konferansın gerçekleşmesini istedikleri anlamına gelir, ve burada ortaya çıkacak olan barış ortamı hoşlarına gidecekti, ama Korinthosluların hiç de böyle bir niyeti yoktu. Böylece sanırım bu, Spartalıların ortamı yumuşatmaya çalışması, daha sonra ikinci savaşta kızgın Peloponessos ittifakına yardım etmek için boy gösterdiklerinin açık bir göstergesidir, ama bunların içinde bulunanların ufak bir kısmı Megaralıydı. Neden?

Çünkü biliyoruz ki, Megaralıları Atinalılara karşı korkunç derecede kin duyuyorlardı. Tabii ki bütün tarih boyunca, ama daha da önemlisi, Birinci Peloponessos Savaşının sonunda, Megaralıları, Atinalılara karşı büyük tehlike hissettikleri anda isyan ettiklerinde, sanki limanda bir Atina garnizonu varmış gibi katledilmişlerdi. Bu da iki şehir arasında hastalıklı bir ilişki olduğunu ve Megaralıların bundan böyle sadece Atinalılara zor zamanlar yaşatma yoluna gitmelerini açıklar. Bu her halukârda Perikles tarafından yönetilen Atinalılar için önemliydi, böylece meclis Megaralıların yaptıklarının cezasız kalmaması gerektiğine karar vermişti; çünkü diğer Peloponessos müttefiklerinin de ileride aynı şeyi yapmalarına engel olmak istiyorlardı. Başka ne yapabilirlerdi ki?

Gerçekten yapabilecekleri iki şey vardı; biraz düşünürsek, bu fikirle ortaya çıkmadan evvel asıl başka bir fikir ön plandaydı. Megara'ya hücum edebilir ve savaşılabiliyorlardı, ama doğallıkla da Sparta'nın bir müttefiği olduğundan doğrudan Sparta'ya saldırı anlamına gelirdi ve bu da, Otuz Yıllık Barışın, kurulu düzenin bozulduğunu gösterip büyük

Peloponessos Savaşı'nı çıkması demekti. Perikles bunu yapmak istemedi, ama Megaralıların da cezasız kalmasını istememişti ve böylece benim esasen çok saygı duyduğum, engellenmesi gereken davranışı engelleyen diplomatik bir araç olarak yeni bir şey icat etti, ki bu bir dekretti. Ve bilim adamları sonsuza dek onun bütün yönlerini tartışacaklardı; en başta, gerekçelerinin ne olduğu, sürecinde neler olduğu ve asıl amacının ne olduğu gelmekteydi.

Size önerdiğim şekilde anlamaya çalışmazsanız durumu tam anlamanız gerçekten de çok zor olacaktır, çünkü bu Megaralıları Atina'yla olan bağlantıları yüzünden Peloponessos ittifakları arasından atamazlardı, durum da böyle gelişmedi zaten. Megaralıları kesinlikle karar almışlardı ve düşmanca bir tavır takınmışlardı. Hiç birşey, ne kadar zorluk çekmiş olurlarsa olsunlar, hiç bir şey taraflarını değiştiremezdi. Bu oligarşik bir şekilde Atinalılardan nefret eden, Sparta yanlısı bir tavidir. Perikles'in bunun farkında olması gerekiyordu. Onları yok etmeye çalışmıyordu, onları hareketsiz bırakmaya da çalışmıyordu, sadece onlardan daha çok diğer Sparta müttefiklerine, Atinalıların savaşa gitmeden ve Spartlıları da savaşa sürüklemeyen, onlara ne denli ve kolayca zarar verebileceklerini göstermeye çalışıyordu.

Peloponessos'daki her Yunan ticaret şehri ve bunların içinden ticaret yapmak zorunda olan bazıları, ki en önemlilerinin çoğu da deniz kıyısında bulunmaktaydı, bu konumlarının ve uğraştıkları şeyin önemini bilmek durumundaydı. Buralarda da Megara iradesi söz konusuydu; bu durum Korinthosluların farkedip savaş meydanına kadar sürüklediği kışkırtmaların üçüncüsü olarak karşımıza çıkıyor. Biz böyle şeyleri ani nedenler olarak nitelendirirdik, resmi yakınmalar da denebilir bunlara ve Thukydides'in de yaptığı gibi, bunları gözle görünen ya da çağdaşları tarafından algılanan savaş nedenleri olarak nitelendirebiliriz. Şunu bilmek gerekir ki, Thukydides'in bütün işi, en azından I. Kitabında, bu tür olaylarla bağlantılı, ona göre yanlış olan şeyleri düzeltmeye adanmıştır. Onun gözünde sorun, bu hususlar değil, sorun Atinanın gerçekten yükselen gücü ve bunun Spartalılar arasında oluşturduğu korku ortamıydı.

3. Bölüm: Sparta Meclisi Oyluyor ve Savaş Dersi Başlıyor

Bu olaylara tepki olarak Korinthoslular ise Potidaia, Megara ve Kerkyra ile Spartalıların gereken rolü üstlenmesi amacı ile onlara bir toplantıya katılmaları için baskı uyguladılar, ki burada yakınmalarını Spartalılara sunabileceklerdi. Doğallıkla Atinaya savaş ilan eden bir Sparta olmadan bu savaşı kazanamayacaklardı, ki bütün bunlar çok çekiciydi ve güzel hazırlanmıştı; ama düşününler *gerousia* üyeleri olan etkili Spartalılar olmalıydı, belki *ephoroslardı* bunlar, hatta olasılıkla krallardı. En azından biliyoruz ki, Sparta kralı bu olayın taraftarı değildi. Diğer Sparta kralı sürgündeydi. Böylece bu işin başını krallar değil de diğer iki grup çekiyordu.

Ama açıkçası, Spartalıların çoğu ikna olmamıştı, çünkü doğru olsa bile, önceden yaptıkları şeyi yapmaya ihtiyaç duymuyorlardı. Atinalılara karşı kin duyan bütün şehirlerin davet

edildiği Sparta meclisinde bir toplantı düzenlediler ve gördüğünüz üzere yönetim, insanları savaşa sokmak amacındaydı, ama bunun için çoğunluğu sağlayamadılar. Bu bağlamda, bu bölümü çok dikkatli okumanızı istiyorum. Son konuşmayı Korinthoslular yaptı; konuşmanın içeriği biraz yanıltmacadan ibarettir. Ama biz bu teknik ayrıntılara takılmayalım şimdi. Tamam, belki onlar da teknik ayrıntılara takılmıyor olabilirlerdi; ama bu ayrıntıların hiçbirisi Otuz Yıllık Barış süreci anlamına da gelmez. Onlar Spartalılardan önceki taahhütlerini bozacak bir savaş çıkararak antlarını bozmalarını istiyorlardı, ama daha sonra Spartalılar kendileri böyle bir ihlalin suçluları olarak kabul görecektlerdi.

Aslında Korinthosluların istediği şey çok, çok zordu ve bu nedenle her ne zaman detaylar hakkında konuşulsa, Korinthoslular konuyu olabildiğince çabuk geçiştiriyorlardı, çünkü üzerinde uğraşmıyorlardı. Bunun yerine üstesinden gelmesi daha zor, daha geniş bir konuyu tercih ediyorlardı. Bu, Atina'nın yapısı hakkında, Atinalıların ne biçim insanlar oldukları hakkında, Korinthosluların kullandığı açıklamalar dahilinde, Atinalıların aslında ne kendilerinin barış içerisinde yaşamak için var olduklarını, ne de çevrelerindeki barış için izin verdikleri inancıydı. Öyle korkunç manzaralar çiziyorlardı ki, doyumsuz, tutkulu ve çevresine gözdağı veren şehirlerin olduğunu söylüyorlardı. Atinalılar devamlı güçleniyorlardı ve tez zamanda komşularına saldırıp özgürlüklerini ellerinden alacaklardı.

Atinalılar Sparta'ya elçiler gönderdiler. Davet edilmemişlerdi. Thukydides, onların orada gizemlerle dolu başka nedenlerden bulunduğunu söyler. Hep merak ederim, başka ne işleri olabilirdi ki? Anlaşma mı sağlamaya çalışıyorlardı? Bu bir kemancı ve piyanist değişimi miydi? Demek istiyorum ki, ne amaçla bilmiyorum, ama bu ana haber olurdu. Kendilerine verilen direktifler çerçevesinde oradaydılar. Direktifler de, 'Toplantıya gidin, dinleyin,' şeklindeydi. 'Eğer bunu önemsiyorsanız, izleyen beyanat dizisini Spartalılara ulaştırın.' Bütün müttefikler bunun hakkında şikayetçi olduktan sonra Atinalılar bir konuşma yapmıştı. Aslında Atinalıların konuşmasının içeriği, ki her şeyden önce kendilerini savunabilecek her şeyi yaptılar, kalplerinin ve ruhlarının söylediğinden ibaretti.

Bir şekilde konuşmanın sonuna gelinmişti ve burada denilen, "Sanmayın ki eğer bize karşı savaş açarsanız her şey sizin için kolay olacak," idi. Aslında doğru olanı öneriyorlardı, "Biz farklı bir devletiz! Korinthoslular size, 'Bir yönden farklı devletiz,' diyorlarsa biz diğer bir yönden farklı bir devletiz. Bizim sizin yenilmiş rakiplerinizin yaptıkları gibi savaştan çıkıp mızraklı askerlerle saldırmaya ihtiyacımız yok. Biz ister karada savaşalım, ister sahip olduğumuz denizlerde; duvarlarımız, donanmamız, paramız, imparatorluğumuz olduğu sürece bize zarar veremezsiniz. Bize bulaşmakla aptallık edersiniz. Sanmayın ki bu savaşı kazanacaksınız ve bu kolay ve çabuk olacak." Konuşmanın bu son kısmı Spartalıları caydırmak içindi. Diğer insanlarla olduğu gibi, 'eğer savaştan kaçınmak istiyorsanız karşınızdakiyle aranızı iyi tutacaksınız,' fikri bilim adamlarının da kafasını karıştırmıştı.

Öyle ya da böyle, hiçbir güvencesi yoktu. Ama Atinalılar tartışmasının diğer boyutu da çok önemlidir. Dediler ki, "Her ne kadar siz ve müttefikleriniz bize kin duyuyor olsanız

da, – ki size daha önce bahsettiklerimin hepsi bunlara dahil olacaktı –, bizler antlaşmanın gerektirdiği gibi uzlaşmaya açığız.” Gerçekten, eğer sözünüzü tutmak istiyorsanız bize saldırmamalısınız; uzlaşmanın bütün gerektirdiklerini kabul etmelisiniz. Atinalılar, – eminim ki, bütün bunların altında gene Perikles vardı –, bu tür bir yaklaşımın Spartalıları geri çekilmek durumunda bırakacağına ve durumu yatıştıracağına inanıyorlardı. Thukydides Sparta meclisinde yapılan iki konuşmayı kaydeder; birisi Perikles’in de arkadaşı olan Kral Arkhidamos tarafından yapılmıştı, konuşmasında da belirttiği üzere, – keza diğer kaynaklardan da bunu öğreniyoruz –, hiç bir zaman savaşa girmek istememişti.

Thukydides, Korinthoslular mevzusunda savaşı geciktirmeyi tartışarak burada haklı bir durum oluşturmuştu, eğer biri savaşa giderse, umuyordu ki, sorunu bir kaç yıl erteleyebilirdi. Bunu yapmak zorundaydı, çünkü, sanırım, Korinthosluların yaptığı konuşmanın Spartada havayı değiştirdiğinin farkına vardı ve eğer Spartalılar şu anda sadece savaşmayı oylarlarsa bunun meclisten geçeceğini düşündü. Bu durumda, “Hayır savaşa gitmeyelim,” diyemezdi. Bütün söyleyebileceği, “Hayır, şimdi zamanı değil, birkaç sene daha bekleyelim,” şeklindeydi. “Paraya ihtiyacımız var, her türden aracımızı gerecimizi hesaplamalıyız.” Böylece bu ortaya attığı iddialar, bu savaşın aslında alıştıkları, kolay ve çabuk türden olmayacağını belirten Atinalıların tartışmasını da destekler oldu.

“Eğer şimdi savaşa giderseniz,” – ki bu da anımsanması gereken açıklamalarından biridir –, “bu savaşı evlatlarınıza bırakacaksınız”. Bu da demek oluyor ki, bu savaş tam bir kuşak boyunca sürecektir. Onun iddiaları bunlardı. Sonra, o gün toplantının başkanı olan *ephoros* gelmişti, – adı Sthenelaidas’tır –, ve Spartalı, mükemmel derecede kısa ve öz şekilde konuşmasını yapar. Dedi ki, “Çoğunu anlamadığım uzun ve sıkıcı konuşmalar dinledim. Ben, bu sahtekar adamların ve bu dinlediğiniz bilgelerin aksine sadece dinlediğime anlam vermeye çalışan basit bir Spartalıyım. Tek bildiğim bu adamların bizim müttefiklerimize bulaştıklarıdır, sözleriyle genellikle Megara yönetiminden söz ediyor bu adamlar. Şimdi... Asıl soru, onların bunu yapmalarına izin verecek miyiz, yoksa vermeyecek miyiz? Bana sorarsanız vermeyelim,” dedi ve oylamaya çağırdı herkesi. Doğallıkla oylamadan sonra ilginç sonuçlar doğdu.

Spartalılar nasıl oylama yapar, biliyor musunuz? Kalkanlarına vururlar ve bağırlar. Bunu orada yapanlar Atinalıların antlaşmayı bozduklarına inananlardı. Ama, aynı şekilde ‘savaşmamalıyız,’ diyen grup da bağırıyordu. Bunun üzerine toplantının başkanı hangi tarafın daha kuvvetli bastırdığını kestiremedi ve Sparta meclisinde hiç de alışık olmadıkları bir sayım birimi kurmaya karar verildi. O anda karşısında savaşa gitme yanlısı büyük bir çoğunluk bulunuyordu. Biliyorsunuz ki, başkanın ilk sorduğunda ne duyduğu ya da ne duymadığı sorusu hakkında iki yönlü düşünmekteyim ben ve hala orada ne olduğunu tam anlamış değilim. Peki neden bir sayım kuruluna gerek duyulmuştu? Çünkü Sparta gibi bir yerde diğerleri savaşmak lehinde oy kullanırken siz kendinizi savaş karşıtı göstermek istemezsiniz. Bu cesur adamların ve Spartalıların yapacağı şey değildir, iyi bir fikir olduğunu düşünseniz bile.

Olasılıkla orada savaş yanlısı bir çoğunluğun varlığını biliyordu ve geri kalan herkesin de bu çoğunluğun ne kadar büyük olduğunu bilmesini istemesiydi. Ben bunun hakkında ne düşündüğümü bilmiyorum. Sanırım bir kitapta farklı, diğerine farklı bir şey yazmış olabilirim. Böylece Spartalılar, Atinalıların barış ortamına zarar verdiklerine ve savaşa gidilmesi gerektiğine karar vermişlerdi. Bu karar olasılıkla 432 yılı Temmuz'unda Sparta'da alındı, ama savaş hemen başlamadı. Spartalılar olasılıkla 431 yılı Mart ayına kadar Attika'ya, Atinalılarla savaşmak için hücum etmediler. Peki Spartalıların oyladıkları şeyi bu kadar geç yerine getirmelerinin sebebi neydi? Acilen başlamamalarının aslında geçerli bir nedeni yoktu.

Bazı bilim adamları Temmuz ayının Atina'da tahıl toplamak için çok geç olduğuna, o zamanda çoktan hasadın yapılmış ve kaldırılmış olduğuna dikkat çekerler. Tamam bunlar Spartalıların Atina'da yapacakları şey değildi. Onların orada yapacakları, gidip çiftliklere girmek, çiftlik evlerini yakmak, olabildiğince zeytin ağacını yok etmek, kesebildikleri kadar üzüm bağını kesmek; bütün bunlar Temmuz, Ağustos ve Eylül aylarında yapılabilecek şeylerdi. Dolayısıyla, bence geçerli bir neden olarak gösterilemez bunlar. Zannediyorum ki, asıl etkili olan şey, Korinthosluların, Megaralıların, Potidaialıların ve Aigina Adasının, hararetli konuşmaları üzerine dolduruşa gelen Spartalıların, daha sonra Arkhidamos'un haklı olabileceğini düşünmeleri ve durumu tekrar ele almak istemeleriydi.

Böylece görüşmeleri 9 aylık bir esneme izledi. Sparta'dan Atina'ya elçiler gönderildi; eh burada bunlara biraz değinmemiz gerekiyor. Atina'ya gönderilen ilk elçi, Atinalıların bu aymazlığı üzerlerinden atmaları durumunda savaş olmaması gereğini talep etti. Biz bunun ne olduğunu biliyoruz aslında: Alkmaionidai'nin laneti. Alkmaionidai ne hakkında konuşuyordu? Perikles'in annesi bir Alkmaionidai idi ve Perikles de o dönemlerde öne çıkan tek Alkmaionidai idi. Bu, – bunun belki Perikles'i oradan uzaklaştırmak için olduğunu düşünebilirsiniz –, aslında Atinalıların bizzat kendilerinin savaşı istemediklerini gösteren, onları zorlamak için atılmış bir adımdı; şöyle ki, "Siz savaş istemiyorsunuz sadece Perikles'ten kurtulun." Ama gayet de iyi biliyorlardı ki, Atinalılar böyle bir şeyi asla kabullenmeyeceklerdi. Buradaki psikolojik savaşta dikkat çekilen fikir, Atina politikasının sürükleyici gücü olarak gördükleri Perikles'in kuyusunu kazmak ve onun politik konumunu sarsarak ona sorunlar yaratmaktı.

Atinalılar onlara, "Defolun gidin," dediler; bu attıkları ilk adım oldu. Bu durum ilk aşamada çabaların savaşı engelleyecek ciddi bir hamle haline gelmemesi üzerine, Spartalılar ikinci etapta etkili olduğunu düşündüğüm bir elçi gönderdiler. Bu ikinci heyet ile Atinalılara birliklerini Potidaia'dan çekmelerini istediklerini, Aigina özerk bölgesini terk etmelerini umduklarını ve Megara Dekret'ini geri çekmelerini istediklerini belirttiler. Aslında Megara Dekret'i'ni geri çekilseler savaş olmayacaktı.

Bu gerçekten durumu değiştirdi, çünkü konu Atina'daki savaş karşıtlarına indirgenmeliydi, hatta Thukydides bize Megara'ya uygulanan ambargo yüzünden ne

kadar da büyük tartışmalar olduğunu göstermekte ve neden savaşa gidildiği konusunda açıklamalar yapmakta. Sonuç olarak konunun tartışmasında, 'Ne yapmalıyız?' 'Spartalıların önerisini nasıl değerlendirmeliyiz?' gibi birçok konuşma yapıldı. Thukydides bize anlatır, ama bütün anlattıkları Perikles üzerinedir. Perikles durumun neden Megara'dan çekilmemek gerektiği ile ilişkilendirir ve bu da korkudan doğan yatıştırılmaya karşı olan klasik bir tartışmadır.

"Eğer geri çekilirsek, biz bunu sadece Spartalıların bize saldırma olasılığına karşı onlarla savaşmaktan korktuğumuzdan yapmış olacağız. Ve eğer boyun eğsek, Spartalıların daha fazla bir şey yapmayacakları ne belli? Tekrar istemediğimiz şeyleri yapmamızı istemeyecekleri ne belli? Onların boyunduruğu altında olacağız; bu tür bir gözdağı seviyesinde kalır diyemezsiniz, geleneksel rakibiniz olan birileriyle tam yetki veya aynı düzeyde eşitlik koruyamazsınız." Bu sanırım Atinalılara, Spartalıların ne denli yanıldıklarını ve uygunsuz davranışlarda bulunmakta olduklarını söylemek durumunda oldukları şeyin içeriğiydi, çünkü anımsayın, denmişti ki, "Uzlaşma için gereken her türlü önerimizi yapmıştık. Onlar bunu yapmayı reddettiler. Nasıl olur da tamamen onur ve güvenlik duyguları içerisinde olan bizler bu tarz bir davranışa karşı koymayı reddederiz? Perikles o gün kazandı; Atinalılar Megara'dan çekilmeyi reddetti. Savaşın gidişatı açıkça belirlenmişti.

Ama biliyorsunuz o zaman bile savaş aylar öncesinden başlamıştı ve bunu başlatan Spartalılar değildi.

4. Bölüm: Savaşın Başlaması

Herşey 431 kışının başı ya da sonunda olarak tahmin ettiğim bir tarihte Thebailıların Atina müttefiki Boiotia'lı bir kent olan Plataia'a ani bir atak yapmaları sonucu başlamıştı. Bunu neden yapmışlardı? Bilim adamları iki seçenekten birini savunur. Bunlardan biri, zaten savaş çıkacağını biliyorlardı ve Atina sınırına yakın olan, yine Atina denetimindeki Plataia'yı alıp, stratejik önceliği ele geçirmek istiyorlardı. İkincisi, bir savaş olmayacağını düşünüyorlardı, fakat savaşmayı istiyorlardı. Biz bu konuda emin olamıyoruz. Ama emin olduğumuz şey, Plataia'da yapılan savaş, Plataialıları Atinalı müttefiklerinden yardım istemek durumunda bırakmıştı, Atinalılar aslında yardım edeceklerini söylediler, ama bunu yapmadılar; bu da Spartalıları gelip Thebaili müttefiklerine yardım etmeye zorlayacaktı, bütün bunlar savaşın nasıl başladığının açık bir göstergesini oluşturuyor.

Ne zaman ki, olasılıkla 431 Mart'ında Sparta ve Peloponessos orduları Attika'ya yanaştılar, – ki ne kadar büyük olduklarını bilmiyoruz, ama Atina ordularından daha büyüktüler –, savaş başladı. Bu arada bir şey söylemeyi unuttum. Plataia'ya saldırmadan önce Spartalılar Atina'ya daha önce söyledikleri her şeyi unutmalarına dair bir elçi daha gönderdiler. Eğer barış istiyorlarsa, Yunanları özgür bırakmalıydılar. Bu da imparatorluklarından vazgeçmeleri anlamına geliyordu. Spartalılar, Atinalıların buna uyacaklarına hiç bel bağlamamışlardı zaten. Bu psikolojik bir savaşta izlenmesi gereken

bir yöntemdi. Spartalılar programa göre savaşmalıydılar; onlar emperyalist, herkesin kendi yönetimini yıkan ve herkesin rahat bir şekilde yaşamasına engel olan saldırgan Atinalılara karşı Yunanların kurtarıcısıydı, yaptıklarını böyle adlandırıyorlardı.

Şimdi görülüyor ki, Atinalılar dekreti feshettiler ve savaş başladı. Aslında iki tarafın da neden kararlarını bu yönde aldığını sormak kayda değerdir. Neden? Çünkü onların bütün sistemleri gerektiğinde Spartalıların üçüncü bir partiye karşı kendilerini koruyabilmeleri Sparta müttefiklerine dayanmaktaydı. Buna göre, eğer Spartalılar, “Biz bu işi uzlaşabilmek için bir arabulucuya bırakacağız,” deselerdi, onlara güvenlik ve güçlerini veren asıl etken ortadan kalkacaktı ve endişelenmelerini gerektirecekti. Yine de endişelenmeleri gerekiyordu ki, eğer Korinthosluların, Megaralıların ve diğerlerinin istediklerini yerine getirmezlerse, Korinthoslular ittifakı bırakabilirlerdi. Bu kendi başına tüm Peloponessos Birliğini dağıtacak bir durumdu ki, Korinthosluların da onları yapmaları için konuşmalarında açıkça tehdit ettiği şeydi bu ve Spartalılara yapılabilecek en kötü şeydi bu aynı zamanda. Böylece bütün bunlar hesaba katılmaktaydı.

Diğer bir neden de, Spartalıların inandıkları şeyden vazgeçmeye asla hazırlıklı olmamalarıydı. Çoğunluk ne Atinalıların savaşın nasıl yapılacağı hakkındaki açıklamalarına, ne de Atina'nın açıklamalarını destekleyen Arkhidamos'un dediklerine inanıyordu. Ne istiyorlarsa diyebilirlerdi, ama Yunan tarihinde hiç bir benzeri yoktur ki, bir bölge diğer bir bölgeyi işgal eder de diğer bölge onların istedikleri gibi zarar vermelerine izin verir. Atinalılar ne derlerse desinler, siz ne düşünürseniz düşünün, Atinalılar bunu yapabilecek kapasitedeydiler, bunu yapmayabilirlerdi ve Spartalılar, “Son işgal ettiğimizde Attika'da neler oldu? Atinalılar ortaya çıktı ve bizimle bir anlaşma yaptılar, pes ettiler, geri çekilmek zorunda kaldılar, neden bu sefer tam tersi olsun ki?” diye düşünebilirlerdi.

Sanıyorum ki, savaşların çıkış nedenleriyle bağlantılı kuvvetli etkileri düşünürken, kendinizden emin olmanız gerek, insanları şu veya bu seçeneğe yönlendiren şey, onların savaşların nasıl yapılacağını, maliyetinin ne olacağını, ya da zafer şansının ne olacağını kestirebilmeleridir, ki bunlar her zaman akıllarda olan şeylerdir. Eğer savaşa, az ya da çok kaybedeceğiniz konusunda kendinizden emin giderseniz, hezimete uğrarsınız, ya da savaşın maliyeti dayanılmaz olur. Bu da başka bir konu tabii. Diğer bir deyişle, Spartalıların sağlayacaklarını umdukları strateji ile onunla özdeşleşen politika arasında gerçekten bir bağlantı vardı.

Şimdi, doğallıkla savaşın nasıl bir yön izleyeceği hakkındaki tutumları tabii yanlı çıktı ve bu onlara pahalıya patladı. Başka ne yapabilirlerdi ki? Kuramsal açıdan, en azından, Korinthosluların blöfünü görerek, “Hayır, önceki antlaşmadaki sözlerimize uyacağız ve uzlaşmayı kabul edeceğiz ki, hoşunuza gitmezse sizin için çok kötü olur,” diyebilirlerdi. Peki Korinthoslular ne yaparlardı? Birlikten çekilebilirlerdi ve kendileriyle beraber diğer devletleri de getirmek kaydı ile çekilmek çok da tehlikeli olmayabilirdi. Sadece ne kadar başarılı olabileceklerdi, onu kestirebiliriz. Belki de altüst olmuş haliyle Megara bile onlara katılırdı. Bu stratejik bir sorun olurdu çünkü ikisi kendi aralarında İsthmos'un

kontrolünü ellerinde tutuyorlardı ve bu da Spartalıların Peloponessos'tan dışarı çıkamayacakları anlamına geliyordu. Bu nedenle, bu ne kadar da bir seçme şansını sayılırdı, bilemiyorum.

Diğer bir taraftan, eminim ki, "Bu birlikte yetki kimde, Korinthoslularda mı, bizde mi?" diyen Spartalılar da vardı. "Politikayı biz yapıyoruz, onlar biz ne söylersek onu yapıyorlar, biz onların etrafında sürüklenmiyoruz." Ama asıl sorulması gereken, "Ya bu sayılanlar gerçekleşirse?" Bu, tabii ki her zamanki gibi, iki taraf için de kolay bir talep değildi. Hepsinden çok, Spartalılar *helot*lardan çekinirlerdi, ki Thukydides burada buna değinir; sanırım bu devamlı Spartalıların politik kararlarının odağındaki *helot*lara karşı duyulan korkuydu. Geçenlerde bilim insanları bunu sorgulamaya çalışmıştır, ama zannımca bu konuda başarılı olamamıştır.

Thukydides eyaletleri savaşa sürükleyen etkenleri betimler ve ortaya mükemmel bir tirad dile getirir: Korku, onur, merak. Genelde bunların hepsinin bir şekilde birleşiminde bütün her şeyin içinde bulunur. Bu durumda hepsi birbirine bağlıdır, aslında, ama korku açıkçası en çok öne çıkarılır. Korku, Thukydides'in listenin en başına koyduğu ve gördüğümüz üzere neden haklı olabileceği açıktır. Ya Atina? Neden Atinalılar böyle gibi davranmıştı? Perikles ve Atinalılar bu ılımlı caydırma politikasını izlemişlerdi. Antlaşmanın koşulları üzerine ısrar etmişlerdi, Spartalıların kendileri aralarındaki eşitlik üzerine ısrar etmişlerdi ve bundan dolayı, uzlaşma için ne korkudan gelen yönlendirici bir emir vardı, ne de bir ödün. Megara Dekreti bir uyarı amacıyla ortaya çıkmıştı ve sanırım Perikles, gerçekten de sıra dışı bir durum olan kendisinin arkadaşı, barış yanlısı ve Sparta'nın şu anki tek kralı olan, arkadaşı Kral Arkhidamos'a güvenmişti.

Krallar Sparta'da çok etkilidirler ve böylece Perikles, arkadaşı Arkhidamos'un kendi tarafında olduğunu düşünmüş olabilirdi ve bu sayede Spartalıların, kendilerine Perikles tarafından herhangi bir saldırgan niyet güdülmediğini anlayacaklarını beklemiş olabilirdi. "Onların birliğini mahvetmek istemiyorum, onlara hiçbir şey yapmak istemiyorum, ama bu sorunlarda uzlaşacaklar ve neyin yanlış olduğunu görecekler." O, bu zamana kadar rahattı, bu nasıl strateji ve politika yaptığı ve bunların nasıl birbirleriyle bağlantısı olduğu sorusunun amacıyla aynı şeydi. O stratejisinin başarısız olamayacağına inanıyordu. Spartalılar saldıracaklardı, istedikleri zararı verebilirlerdi ve Atinalılar biraz mal kaybederek, ama kayıp vermeden önceden de yaptıkları gibi yaşamaya devam edebilirlerdi, çünkü onlara istedikleri şeyleri alabilmek için para veren bir imparatorlukları vardı, ayrıca denizde de korkacak bir şeyleri yoktu. Böylece, kesinlikle, Spartalılar yatıştıktan sonra kazanamadıklarını ve Atinalılara zarar veremiyorlarsa savaşmanın anlamı kalmadığını anlayacaklardı.

Bu tamamen akılcı bir stratejiydi ve hatalı tarafı tam olarak da buydu işte. Bunca zamandır insanları yöneten mantıksızlıkları hesaba katmamıştı. Spartalıların hem kızgın hem de tedirgin oldukları gerçeğini algılamamıştı ve keza Spartalıların hayal gücünün olmadığını, demek istediğim bu hususta kısmen kör olduklarını dahi ele almamıştı. Bana öyle geliyor ki, bütün Yunanlıların endişesi aynıydı; Perikles'in hayal ettiği şeyi kimsenin

yapmayacağını düşünecek hayal güçleri yoktu. Ve onlara anlatılsa bile, yapmayacaklarını söylerlerdi. Çünkü Spartalı ve Yunan bakış açısından, bu aptalca olurdu, tabii Atinalılar açısından da..., ki Spartalıların onların mallarına zarar verirken, evlerini yakarken ve duvarlarının dibinde onlara çeşitli isimlerle bağırırken ödlekler gibi duvarlarının arkasından boy göstermeye razıydılar. Düşünmediler.

Böylece Perikles ve Atinalılar, Spartalıların yapacakları hakkında yanlış beklentilere kapılıp yanlış kararlar aldılar, ben bunları vurgulamak istiyorum. Aslında her zaman, her yerde çıkabilecek savaşlar hakkında genel olarak önemli bir yer tutmakta bu durum; eğer bir strateji ya da caydırmaya başvuracaksanız, size uygun güçlü bir savunmaya karşı verebileceğiniz bir gözdağınız olmalıdır. Kayda değer olan Perikles'in etkili, 'Bana zarar veremezsiniz, o halde hiç savaşmayın,' tarvıydı. Düşmana, size saldıramayacağını, aksi takdirde onu büyük zarara uğratabileceğinizi söylemek durumundasınız, ki Perikles'in böyle ciddi bir saldırı tehdidi oluşturmaya niyeti yoktu. Bunu yapmasının çeşitli yolları vardı, ama kafasındaki şey bu değildi. O, Spartalıların tamamıyla akla uygun davranacaklarını düşünüyordu. Zafer şanslarını değerlendirecekler, hiç şansları olmadığını görecekler ve müzakerede bulunacaklardı, ki bu da uzlaşım zorluğun üstesinden gelmek demektir.

Benim görüşüm, iki taraf da savaş istemiyordu, ama yine iki taraf da ortaya koyduğum nedenlere teslim olmaya hazır değildi. Bu sadece benim kaçınılmaz bir çatışmayı görüyor olmamdan kaynaklanmıyor. Ben Amerikan Sivil Savaşı terminolojisini kullanıyorum, çünkü bu Thukydides'in Peloponessos Savaşının kaçınılmaz bir savaş olduğu ile ilgili anlattıklarının aynısı aslında. Bence böyle değil. Sanıyorum ki, iki tarafta da sonucu belirleyen yargılama hataları yaptılar. İki taraf da artık geri dönemeyeceklerini anladılar ve büyük savaşta Lincoln'ün de dediği gibi, "Ve savaş geldi." Zannetmiyorum ki bu 'hadi savaşalım' kararı sadece bir tarafın verdiği karar olsun. Bu durumun sonucu konusunda ve ne olup bittiği hakkında yanlış anlaşılmalara kapılan her ikisinin de hata yapmalarından ibaretti.

Şimdi savaşın kendisine dönelim. Çok önceden belirttiğim gibi, elimizdeki zamana göre savaşın ayrıntılarını yüzeysel olmayacak şekilde ele almaya zamanımız yeterli değil, dolayısıyla neler olduğunu tam olarak size anlatmaya çalışmayacağım, ancak aslında elinizde Thukydides adında iyi bir aydınlatıcınız var ve geri kalanını da ders kitabınız aracılığı ile doldurabilirsiniz. Bana uyan ve sizlere anlatmak istediğim, oturup da savaşın ne olduğunu anlatmak değil, onun yerine durumu aydınlatacak bir iki konuya değinmek. Bu durumda da ilk olarak size ana kaynağımız olarak savaşı anlamamıza yardımcı olan ve onu yazan büyük tarihçi Thukydides'i kendi açısından anlattığı savaş hikayesine değinmek istiyorum. Bunu ayrı bir konferans olarak verdiğim zaman, "Revizyonist Thukydides: Peloponessos Savaşının Tarihçisi," başlığını kullanıyorum, şimdi de size bunu aynen böyle sunayım.

5. Bölüm: 'Revizyonist' Tarihçi Olarak Thukydides

Şimdi, sadece bir başlıktan birkaç soru doğabilir. Bu adam kimdir? Thukydides kimdir? Neden 2400 yıl önce yazdığı bir şeyle ilgilenmeliyiz? Aynı zamanda bir revizyonist nedir? Ve tarihte Peloponessos Savaşını kaydeden Thukydides aslında nasıl bir revizyonist olabilirdi? Orada revize etmesi için ne vardı? Thukydides Atinalı bir aristokratı ve oraya 'Perikles Atinası'nın en parlak döneminde gelmişti. Yaklaşık İ.Ö. 460 yıllarında doğduğunu söyleyebiliriz. Büyük Savaş patladığında henüz 30'unda bile değildi ki, iki aralıkla savaş 27 yıl sürdü ve Yunanistan dağıldı ve zayıfladı. Bir daha hiç Yunanlılar kendi kaderlerinin efendileri olamayacaklardı. Bunun nedeni de bu savaştı.

Ama neden antik Yunanlılar arasındaki bir savaş bugün bizi ilgilendirsin ki? Yanıtlardan biri, Thukydides'in görev tanımında ve onu yerine getirmesindeki becerisinde yatmaktadır. "Benim tarihimin okunması zor olacaktır," der; burada kastettiği, Herodotos'un anlattığı tüm o muhteşem eğlenceli hikâyelerinden, romantik unsurlardan arınmış bir dil kullandığından okunmasının daha zor okunacağıdır. "Herodotos ele alındığında, 'Bana yeter,' diyenler olacaktır. Ancak şu var ki, geçmişte olmuş bu olayı anlamak isteyenlerin sözlerimden gerçekten yararlanmaları ve var olan insanoğlunun geçmişte olduğu kadar gelecekte de aynı şekilde davranışlarını tekrar edeceği konusunun anlaşılması, benim için yeterli olacaktır. Benim çalışmam Herodotos'unki gibi hazır halkın zevkine göre tasarlanmış bir yazı değildir; kendisi tarihini halka açık toplantılarda herkese okurdu. Benim çalışmam sonsuz mülkiyetimdir."

Bu, kulağa küstahlık gibi gelebilir, ancak çalışmasının niteliği kendisinde hak görmesine neden oluyordu. Olasılıkla diğer tüm zamanlarda olduğundan daha etkili biçimde ele alınan çalışması, bu hak beklentisinin günümüzde de geçerliliğinin sebebidir. 'Revizyonist'le ne demek isteniyordu? Her biri geçmişi algılamamızda değişikliklere neden olan, katkılarda bulduklarından, bir bakıma tüm tarihçiler 'Revizyonist'tirler. 'Revizyonist' terimini kullanırken kastettiğimiz, büyük ölçüde okuyucunun fikrini değiştirmeye çalışan, konuya bakış açımızı baştan aşağıya değiştirecek yeni bir yorum sunan yazarlardır. Bu terim ilk olarak Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra kullanılmıştır. Müttefik devletler halklarının çoğu, merkez güçlerinin savaşı başlattıklarını ve bundan dolayı cezalandırılmayı hak ettiklerine inanıyorlardı.

Savaştan kısa bir süre sonra bazı kişiler Almanya ve Avusturya'nın Rusya, Fransa ve İngiltere'den daha fazla sorumlu olmadıkları konusunda tartışmaya başlamışlardır. Hemen akabinde tarihçiler, 'Revizyonist' olanlar, ortaya atılan bu durum lehine tartışmaya devam ederler. Çok geçmeden İngiltere ve Amerika'daki eğitimli birçok insan, hatta bazı Fransız âlimler bile, olaylar yatışmaya başladığı sırada Rusya'daki Bolşevik hükümetin Çarlık rejiminin kötülüğü hakkında ikna edilmeye ihtiyacı konusundan emin olmuşlardır. En başta (A. J.) Taylor olmak üzere birkaç yazar, Hitler'in İkinci Dünya Savaşı'na neden olduğu genel görüşünü değiştirmeye çalışmış ve kısa bir süreliğine oldukça da başarılı olmuşlardır. Daha sonraki Soğuk Savaş ve Vietnam'daki Amerikan Savaşı'nın nedenleri de benzer değerlendirilmelere tabi tutulmuşlardır.

Bu düşünceleri değiştirme girişimleri büyük bir pratik öneme sahiptirler. Geçmişte meydana gelenlerin ve daha da önemlisi bizim düşüncemize geçmişte neyin meydana geldiği fikrinin var olan sorunlarımıza vereceğimiz tepkileri üzerinde güçlü bir etki yaratmaktadır. Bundan dolayı tarihçilerin neyin meydana geldiğini dile getirmeleri ve ne anlama geldiğini açıklamaları büyük fark yaratabilir. Bu konuyu örneklendirmek için size Birinci Dünya savaşı hakkındaki çekişmeyi hatırlatmama izin verin. Özellikle Amerikalılar ve İngilizler Almanların yanlış yere suçlandıkları ve bundan dolayı da Versailles Anlaşması ile insafsızca yargılandıkları konusunda fikirlerini beyan ettiler. Amerikalılar bunu sözleşmeyi reddetmek için başlıca olarak kullandılar ve daha sonra dış ilişkilerden kendilerini tecrit ederek geri çekildiler. Elbette ki İngilizler bu kadar ileri gidemediler ancak benimsedikleri Almanya'nın gereksiz yere suçlandığı fikri anlaşmada Hitler'in saldırısını kabul etmeyi ve haklı göstermeyi daha kolay hale getiriyordu. Suçluluk duygusu silahsızlanma, hazırlıksızlık ve yatıştırma politikasını desteklemeye yardımcı oldu.

İngiliz şairlerden (W. H.) Auden'in, daha sonra şiir kitabından kaldırılan ve Hitler'in Polonya'yı istilasına cevaben yazılan, *1 Eylül 1939* adlı şiiri, bu fikrin ne kadar derine işlediğini ve her şeye rağmen, ne kadar uzun süre var olmaya devam ettiğini göstermektedir. Söyledikleri şunladır, "Hatasız araştırma, Luther'den şimdiye dek toplumu delirten suçu ortaya çıkartabilir. Lynce'te olanlara bir bakın. Hangi büyük hayal gücü bu kadar psikopat bir tanrıyı yaratabilirdi? Çocukların okullarda ne öğrendiklerini ben de toplum da biliyoruz. Kötülüğe maruz kalanlar karşılığında kendileri de kötülük yaratacaklardır." Hitleri ve Nazi Almanya'sını böylelikle algılayabiliriz, Versailles Savaşında maruz kaldıkları kötü anlaşma şartlarına karşılık veriyorlardı, onların açıklaması bu kadardı işte.

Daha yeni bilim ise, 'Revizyonist'lere nazaran çağdaşların fikirlerinin insanlığın çoğunu daha tatmin ettiğini göstermekteydi; öyle ki Birinci Dünya Savaşının için tüm kabahat Almanya'ya yüklenildi ve tüm suçluluk duyguları geçersiz kılındı, ancak yine de çok geç kalınmıştı. 'Revizyonist'ler üstlerine düşen görevi çok iyi yapmışlardı, bakış açılarını 1920'lerin ve 30'ların fikirler iklimine o kadar güzel oturtmuşlardı ki, nesillerin zihinlerini ele geçirip onları yönlendirmek istedikleri yöne doğru sürüklemeyi başarmışlardı. Dolayısıyla tarihçilerin yazdıkları ve öğretmenlerin öğrettikleri, negatif yönde de olsa, değişkenlik gösterebilir. Demek istediğim, eğer size herhangi bir şeyi doğru öğretilsek bunu unutursunuz, ancak yanlış öğretilsek bunu hatırlayacaksınız.

Thukydides, yazarlık yapan herkes gibi, tarihin pratik önemine inanıyordu; dolayısıyla gerçeklerde ya da yorumlarda bulmuş olduğu hataları düzeltmeye istekli olduğunu düşünebiliriz. Fakat 'revizyonist' eğilimler, detaylardan ziyade büyük çapta daha nettirler, örnek göstermemiz gerekirse, Homeros mesela, Homeros'a göre Troia kuşatmasının bu kadar uzun sürmesinin nedeni, aslen Troialıların cesareti değildi, Yunanlıların fakirliğiydi. Öyle görünüyor ki, Peloponessos Savaşını farklı savaşlar dizini yerine, 431 yılında başlayan ve 427 yılında biten tek bir anlaşmazlık olarak gösteren ilk

tarihçi oydu. Fakat burada yine benim sorum şu olacak: Asıl değiştirilmesi, yani 'revize' edilmesi gereken neydi? Bana göre bunun cevabı daha önce de bahsettiğim gibi modern dönemlerde olanlarla aynıydı. Henüz tamamıyla oluşmamış ya da yazılmamış çağdaşların fikirleri...

Modern dönemlerde bunları telafi etmek kolaydır. Bazılarımız hala bunları hatırlar; ancak 'Revizyonist'ler bunlara karşı koymaya devam etmektedirler. Thukydides'in yöntemi farklıydı. O kimseyle tartışmaz ve karşısındakini çürütmek için bile olsa asla başka alternatif görüş sunmazdı. Bir kaç istisna var aslında, ama onlarda bile çürüteceği fikrin kime ait olduğunu belirtmemiştir, kimseyi dile getirmemiştir. Sadece bakış açısı sunar. Okuyucuya dikkatli soruşturma ve analiz sonucunda elde ettiği gerekli gerçekleri ve sonuçları verir. O kadar başarılı olmuştur ki, 2400 yıldan fazla bir süredir birçok okuyucu başka fikirlerin varlığından bihaberdir. Ancak Thukydides'in kendi çalışmalarının ve birkaç tane daha antik kaynağın dikkatle incelenmesinden sonra, Thukydides'in zamanında başka görüşlerin de var olduğunu ve onun tarihinin onlara karşı güçlü ve etkili bir kalem kavgası verdiğini anlamak mümkün olmuştur.

Bir ilgi çekici tartışma, benim daha önce bahsetmiş olduğum savaşın nedenlerini ve sorumlularını içeren bir tartışmadır. Sıradan çağdaşlar için savaş, Epidamnos'ta M.Ö. 436 civarında başlayan hadiseler zincirinin sonucu olarak görülmektedir. Burada olan sivil savaş, Kerkyra ile bir anlaşmazlığı beraberinde getirmişti, çekişmeler genel huzuru tehdit eder hale geldiğinde, kış aylarında, Potidaia Atina'yla, -- pardon, Kerkyra ile, yani Sparta'nın Korinthos müttefikleriyle, ittifak kurmuştu. Bunun üzerinde çok durmayacağım, çünkü hepiniz bunu çoktan biliyorsunuz. Savaş muhalefeti, tekrar hatırlatıyorum, Megara Dekret'ine odaklanmış ve bu da Perikles'i hem anlaşma hem de savaş için sorumlu kişi kılmıştı. 425 yılında, kara mizah şairi Aristophanes *Akharnalılar* adında bir oyun sahneleyecekti. O sırada savaş 6 uzun ve acılı yıl boyunca devam etmekteydi; oyunun komik kahramanı, Dikaiopolis, kendisi için ayrı bir barış yapmaya kara vermiş olarak tasvir edilmişti. Bu duruma vatansever ve kavgacı koroyu o kadar kızacaktı ki, oyunda kahraman, savaşı başlatanların Spartalılar olmadığı yolunda açıklama yapmaya zorlanıyor şeklinde tasvir edilecekti.

Dikaiopolis'in sözleri şunlardı, "Bazı kötülük dolu sefiller, ahlaksız insanlar, yalancı adamlar, gerçekten vatandaş olmayanlar, bunlar Megara'nin küçük sahilini zapt etmekle suçlandılar ve bir salatalık, bir tavşan, küçük domuz, bir diş sarımsak ya da bir damla tuz bile görüldüğü takdirde herkes tarafından Megaralı olarak algılandı ve el kondu." Daha sonra şöyle devam etmektedir, "Bazı sarhoş Atinalılar Megaralı bir kadını kaçırdılar ve buna karşılık olarak Megaralılar da Perikles'in gözdesi Aspasia'nın evinden üç fahişe kaçırdı." Olayın devamında, çok kızgın olan Perikles, tekrar alıntı yapıyorum burada, "Kulağa sarhoşların şarkıları gibi gelen kanunlar, Megaralıların toprağımızı, pazarlarımızı, denizlerimizi, kıtamızı terk etmelerini söylüyor. Megaralılar yavaş yavaş açlıktan ölmeye başlayınca Spartalılara kaçırdıkları üç fahişenin geri verilmesi ile ilgili yasayı geri çekmeleri için yalvarmaya başladılar. Çok sık sormalarına karşın biz reddettik ve bundan dolayı kalkanlar çarpışmaya başladı."

Şimdi Atinalıların komedisini bir delil olarak kullanarak çağdaşların politikasını anlamaya çalışmak tehlikeli bir iş. Düşünün, bundan 2000 yıl sonra birisi Jay Leno'nun monologlarından, ya da *Saturday Night Live* programındaki skeçlerden bir şey anlamaya çalıştığında ne anlayacak. Aristophanes, Perikles tarafından desteklenen Megara Dekret'ini kadınlara tecavüzle bağdaştırarak çok eğlenmişti, aynı şekilde Homeros Troia Savaşını, Herodotos da Yunanlılar ve Persler arasındaki savaşı kadınlara ve tecavüze bağlamıştı. Yine de *Akharnaiyalılarda* ve 421'de sahnelenen *Barış* adında başka bir oyununda Megara Dekret'i'ni ve Atinalıların bunu geri çekmeyi reddetmelerini savaşın ana nedeni olarak ortaya koymaktaydı.

Daha sonraki oyununda, tanrı Hermes bezgin Atinalı çiftçilere aslen barışın nasıl kaybedildiğini açıklar. "Sorunlarımızın başlangıcı Phedias'ın gözden düşmesiyle bağlantılı." Burada Parthenon'da inşa edilen büyük Athena heykeline karşı dinsizlik ile suçlanan büyük heykeltıraşa gönderme yapar. Sonrasında Perikles, "Phedias'ın yakın arkadaşı olmasından dolayı bu talihsizlikten ona da pay düşmesinden korkarak, Atinalıların ve onun berbat huysuzluğun yüzünden, daha eziyet edilmeden evvel Megara Dekret'i'nin kıvılcımı ile şehri ateşe verdi." Tüm bu sözler Perikles'in arkadaşı ve ortağı olan büyük heykeltıraş Phedias'a yönelik olan saldırılar ile Megara Dekret'i arasındaki bağlantının Aristophanes'in kendi şakası olarak ortaya konulduğunu göstermektedir; fakat bu, diğer antik yazarlar tarafından çok ciddiye alınarak Perikles'in gerçek çağdaş düşmanlarının suçlamalarını yansıttığı yönünde algılanmıştır. Tüm bu olanların ana fikri, bu savaşın esas nedeninin Megara Dekret'i olduğu ve Perikles'in bundan sorumlu olduğu yönündedir.

Bu bakış açısı elbette ki fazla basitleştirilmiştir ve iyi bir tarihçi bunu tamamen yeterli bir açıklama olarak kabullenemez. Thukydides ise buna çok az ilgi göstermektedir. Hikâyede bundan kendi doğal konumunda bahsetmez. Bize tarih vermez. Amaçlardan bahsetmez ve pratikte nasıl işlediğine değinmez. Barışın şartlı olarak iptal edildiğini, ya da Atinalılar için çekişmenin merkezi bir hal aldığını bizden gizlemez. Genel fikirlere karşı kullandığı yöntem, kendi yazılarında çok az üzerinde durarak bunların önemsiz olduğunu öne sürmektir. Size daha evvelden de bahsettiğim gibi, kendi açıklayıcı yorumu, olanları 'revizyonist' bir perspektiften yeniden ele alarak yeniden ortaya koymaktır.

Aynı açıklamayı farklı sözcüklerle ifade eder, savaş sebeplerini bir daha, bir daha ele alır, ilk kitabı bu yorumu desteklemek için dikkatli bir şekilde derlenen bir birleşimdir. O kadar ustaca ve güçlü bir sunumu vardır ki, yorumu yüzyıllar boyunca yalnızca birkaç yazar hariç herkesi inandırmıştır. Saptırmalarını şimdi ortaya koymaya çalışsam da belirtmeliyim ki, şimdiye kadar, yani aşağı yukarı 40 yıldır bunlar ortadaydı. Bazı insanların hala benimle değil, Thukydides ile aynı fikirde olduklarını söylemekten nefret ediyorum. 'Revizyonist'lerin görüşü hızlı ve süren bir inanış haline geldi. Perikles'i çevreleyen bir diğer tartışma ise savaşı sürdürmek için kullandığı olağandışı stratejisidir; ben bu konudan başka bir sefer bahsedeceğim. Şimdi bir diğer konuya geçelim. Bana bir dakika verin. İşte. Bunun için özür dilerim.

Belirtmek istediğim konu, -- dikkatinizi çekmek istediğim diğer örnek, Thukydides'in Perikles'in kariyerini içeren özetidir; bir de, II. Kitabının 65. Bölümünde bahsettiği, Perikles'in ölümünden sonra olanların Atina için olan öneminin bir özetidir. Bize kendi yaptığı ayrıntılı değerlendirmeyi verebilmek için hikâyeyi kısa kesse de, Perikles zamanındaki Atina'nın sadece ismen 'demokrasi'ye sahip olduğunu, aslında yöneticilerin elinde bir devlet olduğunu vurgular. Bu dikkat çekici ve büyük bir beyandır. Perikles'in Atina'sının demokrasiye sahip olmadığını ve gerçekte yürürlükte olan şeyin diktatör olarak Perikles'in kontrolü altında olan bir otokrasi olduğunu ortaya koyar. Elde ettiğimiz tüm delillere göre bunun aslen doğru olmadığını söyleyebiliriz. Neden doğru olmadığını göstermek için bir kaç noktaya göz atalım, -- demek istediğim, bunu yapmanın yollarından biri sanırım kıyaslama yapmaktır. İnsanlar Thukydides'in söylediklerinin Roma İmparatoru Augustus'un kendisi için söyledikleri ile aynı olduğunu ileri sürerler, -- herhangi belirli bir güce göre, *potesas*lara göre değil de, *auktoritas* yani otoriteye göre yönettiği yönündedir bu; bir başka deyişle, kişiliğinin etkisiyle ve elde ettikleriyle vatandaşları etkiliyor ve yönlendirebiliyordu baştaki lider.

Augustus'un durumuna baktığımızda bunun büyük bir yanlış olduğu barizdir. Augustus Akdeniz'de bulunan silahlı kuvvetlerinden oluşan büyük bir tekele sahipti. Aynı zamanda, kendi amaçları için kullanabileceği muazzam bir hazinesi de vardı. Modern dünyanın tarihçilerinin hepsinin de kesin olarak söyleyeceği gibi, kendisi hüküm süren bir imparatordu; hangi yöntemi kullanırsa kullansın, kendisi mutlak idareci konumundaydı. Bir saniye sonra bunun Perikles için neden uygun olmadığını göreceksiniz. Perikles'in kendi emrine amade silahlı kuvvetleri yoktu; askerleri yönlendirerek onları istediklerini yetine getirmek için zorlayamazdı. Silahlı kuvvetlerin herhangi durumlarda kullanılması konusunda meclis oylaması şarttı; tartışılma yapılmadan, oylanmadan, çoğunluğun onayı olmadan karar alınamıyordu. Üstelik her ay şu soru yükseliyordu, 'Perikles diğer generaller gibi midir? Evet mi, yoksa herhangi bir durumu ihlal etmişliği var mıdır?'

Ona karşı ithamlarda bulunulabilir, mahkemeye çıkartılabilirdi ve bu da savaşın tam ortasında 430 yılında başına gelecekti. Düşmanlar ona karşı ithamlarda bulunacaklardı, sonra da mahkûm edilecekti; geçici olarak generallikten uzaklaştırılacaktı ve çok çok yüklü bir ceza ödemek zorunda kalacaktı. Bu bir diktatörlerin başına gelmezdi. Dolayısıyla, kısa keselim, Thukydides bu konuda yanılıyor olmalıydı. Bu fikri neden ileri sürmek istiyordu? Bu bizi, konuyu nasıl anlamamız gerektiği açısından, benim açıklamama yönlendiriyor bizi. Onun bu savaşın kaynağı konusunda hatalı olduğu tartışmasını ben ilk başlattım. Peloponessos Savaşında Perikles'in stratejisini doğru strateji olarak kabul edip desteklemek konusunda tamamıyla hatalı olduğu davasını, normal anlayışa karşı, ben ilk ortaya koydum.

Eğer ben haklıysam, neden Thukydides söylediklerini söylemişti? Sanırım onun kendi durumunu anlamak zorundayız. 424 yılında kuzeyde Atina deniz kuvvetlerini yöneten bir generaldi. Önemli Atinalı şehir Amphipolis'e sürpriz bir şekilde el konulduğunda bulunması beklendiği yerden çok uzakta bir yerdeydi, dolayısıyla kendisine karşı

suçlamalar getirildi ve mahkemeye çıkarıldı, sonra da suçlu bulunup sürgüne gönderildi. Savaşın son 20 yılını sürgünde geçirdi; tahminimce, Atina demokrasisine karşı geldiklerinden sürgüne yollananlar arasındaydı, çünkü zaten Atina demokrasisine karşı çok belirgin bir eleştirmendi.

Orada sürekli ona şöyle diyen insanlara konuşmak durumunda kaldı, "Hey, bekle bir dakika Thukydides, doğru mu anladım? Sence Perikles harika bir adamdı, değil mi?" "Evet öyle düşünüyorum," demek zorundaydı. Bunun dışında ona, "424 yılında general seçildin, o yıl Atina demokrasisi tarihinin en radikal yılı değil miydi? Sen bunun yandaşı değil miydin? Nasıl oluyor da, demokrasinin nasıl bir saçmalık olduğunu bilen, senin gibi bir aristokrat, kendi konumunu koruyabildi?" diyorlardı. Benim görüşüme göre, onun tarihi bu sorulara verdiği kendi yanıtlardan ibaretti. Eğer savaşın Megara Dekreti hakkında olduğunu ve Perikles'in bundan sorumlu olduğunu düşünüyorsanız, tamamen yanılıyorsunuz. Savaş kaçınılmazdı ve Atina imparatorluk olarak başa geçer geçmez Spartalı egemenliğine karşı meydan okumak üzere yol almaya başladı. Dolayısıyla yazılan tarihe bakarken benim tarihim de dikkate alın.

Perikles'in bir demokrat olduğunu mu düşünüyorsunuz? Şaşırmış olmalısınız o zaman. O başkalarını yöneten bir adamdı, o emirlerini meclisten almıyordu. Savaşı onun kötü stratejisi yüzünden kaybettiğimizi mi düşünüyorsun? Gerçek şu ki, onun stratejisi doğrudu, ve eğer onun takipçileri bunu kulak ardı etmeselerdi, bunu uygular ve savaşı kazanırlardı. Geçmişte olanlar ile ilgili tüm ana fikirleriniz yanlıştır ve işe bu yüzden yaptığımı yaptım ve her adımda da sonuna kadar haklıydım. Bu onun tarihiydi ve benim bakış açım göre, yalnızca tarihle hesaplaşması değildi; yazdığı bir *apologia pro vita sua*, yani kendi hayatının ve orada vermiş olduğu büyük kararlarının bir savunmasıydı. Elbette ki az önce söylediklerim tartışmaya açıktır. Bir sonraki sefer savaştaki strateji hakkında konuşacağız.

[metnin sonu]